

Gimbernat, 2008 (**), 50, 163-166

AVENÇOS MÈDICS DURANT LA GUERRA CIVIL

BATTESTINI i PONS, *Rafael*

RESUM: Durant la nostra Guerra Civil hi hagué uns avenços mèdics importants. El bàndol dels revoltats sols aportà una sulfamida, el *Prontosil*. Foren els partidaris de la República qui aportaren més novetats. De les Brigades Internacionals quedà una tècnica per a l'empelt de ronyó i un nou tractament de les congelacions. Amb la seva Escola de Fisiologia, Negrín conseguí combatre les malnutricions. Els metges catalans introduïren la conservació de la sang (Duran i Jordà), els empelts cutanis en "tauler d'escacs" (Gabarró i Garcia), la "cura oclusiva" (Trueta i Raspall) i la psicotècnia aplicada a la selecció de pilots (Mira i Lopez).

Paraules Clau: Avenços mèdics. Guerra Civil. Sulfamida. Nutrició. Tractaments. Psicotècnia.

RESUMEN: Durante nuestra Guerra Civil hubo importantes avances médicos. Los sublevados sólo aportaron una sulfamida, el *Prontosil*. Los defensores de la República fueron los que portaron más novedades. De las Brigadas Internacionales quedaron una técnica de trasplante de riñón y otra de tratamiento de las congelaciones. A través de la Escuela de Fisiología, Negrín consiguió combatir las malnutriciones. Los médicos catalanes introdujeron la conservación de la sangre (Duran i Jordà), los trasplantes cutáneos en "tablero de ajedrez" (Gabarró i García), la "cura oclusiva" (Trueta i Raspall) y la psicotecnia aplicada a la selección de pilotos (Mira i López).

Palabras clave: Avances médicos. Guerra Civil. Sulfamida. Nutrición. Tratamientos. Psicotecnia.

*

CONSIDERACIONS

La guerra és la dimissió de l'ésser humà com a *sapiens*, però una Guerra Civil és encara pitjor, ja que consisteix en una autodestrucció entre germans, sovint amb la intervenció d'uns *aliats* forans, que augmenten la virulència del conflicte. A la nostra malaurada guerra *incivil* hi hagué un seguit de bretolades per part d'ambdós bàndols. Tanmateix

Rafael Battestini i Pons

com a *anvers* d'una medalla fosca, tenim un seguit d'avenços, esperonats per la necessitat d'obtenir solucions immediates.

Si els repassem veurem que el bàndol dels sollevats aportà un seguit de novetats relacionades amb l'armament, a canvi, entre els defensors de la República observarem novetats en el terreny social, com la promoció de la dona i, també, en el tema que ens interessa, o sigui en el terreny de la Medicina.

Tal volta l'organització de cada bàndol influí en aquestes diferències. Els feixistes venien perfectament preparats i organitzats, amb unes estructures rígides i jerarquitzades, molt aptes per mantenir la disciplina, però sense donar cap mena de marge a la iniciativa personal. Els republicans, a canvi, tenien una organització més flexible, segurament menys apta de cara als combats, però que, a canvi, deixava un ampli marge a la improvisació i permetia alhora la innovació i la investigació.

NOVETATS

Del punt de vista de la Farmacologia, la principal aportació fou el *Prontosil*, que empraren metges i sanitaris de la "Legió Còndor". Es tracta d'una sulfamida, que fou el primer quimioteràpic realment efectiu, contra infeccions, tant per ferida de guerra com per altres causes.

A canvi el metges de les "Brigades Internacionals" aportaren dues novetats. En cirurgia, Voronoi, un txec, feu el primer empelt de ronyó, en una noia amb insuficiència renal terminal, per nefritis. Emprà un ronyó de cadàver i bloquejà els limfàtics abdominals amb tinta xinesa. La pacient va sobreviure uns quants dies, arribant a orinar. Un rebuig, impossible de preveure aquells temps, frustrà aquella novetat.

Al front de Terol, per primera vegada, les congelacions foren tractades recalentant suaument la zona congelada. D'aquesta manera s'evitava la gangrena deguda al fet de fregar amb neu, seguint el mètode que posà en pràctica Larrey, durant les guerres napoleòniques, i que la *Wermacht* emprà tota la campanya de Rússia.

Hi hagué una novetat relativa en el terreny de la Nutrició. Negrín, com a fisiòleg assessorat per Cordón i Grande Covián, propugnà el cultiu de llentíes per a combatre la carència de proteïnes d'origen animal. Les "píndoles del Dr. Negrín" evitaren moltes malnutricions, com reconegué el propi Alexis Carrel, en un viatge a la postguerra, acompanyant a Jiménez Díaz.

APORTACIONS CATALANES

El que ens interessa particularment és conèixer què aportaren els metges catalans durant aquella guerra insensata.

Frederic Duran i Jordà (1906-1957)

Era un metge de prestigi reconegut, amb treballs com “Anàlisi i tècnica coprològica” (1931) i “Anàlisi i tècnica exploratòria de la glàndula hepàtica” (1934).

El 1936 fou encarregat d'organitzar el Servei de Transfusions de l'exèrcit republicà. Descobrí un mètode de conservació de la sang, amb citrats, en flascons de vidre d'uns 500 ml., permetent transfusions diferides i evitant la clàssica transfusió de donant a receptor que empraven els feixistes.

Exiliat a Anglaterra, aplicà les seves tècniques durant la “Batalla d'Anglaterra” i les va difondre a tots els exèrcits aliats al llarg de la Segona Guerra Mundial.

Pere Gabarró i García (1899-1980)

Metge i farmacèutic, fou professor adjunt d'Anatomia i Patologia quirúrgica, a més de col·laborador habitual dels Congressos de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana i de la Societat Catalana de Biologia.

Durant la Guerra Civil ideà un tipus d'empelt cutani, “en tauler d'escacs”, que permet cobrir grans superfícies, cremades o ulcerades, amb un mínim de pell, afavorint els auto-empelts en evitar un excès d'extracció.

Exiliat a Anglaterra, la seva tècnica tingué gran difusió, guarint sobretot a cremats ran, també, de la “Batalla d'Anglaterra”. Fou fundador de la “British Society of Plastic Surgery”.

Josep Trueta i Raspall (1897-1977)

Cirurgià, deixeble de Manuel Corachan, fou cap de cirurgia de l'Hospital de Sant Pau. Introduí la “cura oclusiva” en el tractament de les fractures obertes i les ferides de guerra. Publicà “El tractament actual de les ferides de guerra”.

Exiliat a Anglaterra treballà a Oxford, on fou nomenat catedràtic d'Ortopèdia. Fou membre del Consell Nacional Català de Londres (1940) i fundador de la “Anglo-Catalan Society”. Doctor “honoris causa” a Oxford i nombroses Universitats arreu del món, rebé la Medalla

Rafael Battestini i Pons

d'Or de la Ciutat de Barcelona, la Creu de Sant Jordi i el Premi Jaume I. Fou membre de l'Acadèmia de Medicina de Barcelona i de l'Institut d'Estudis Catalans.

Tots tres metges, junt als aviadors Mari Pepa Colomer, Josep Canudas i Josep M. Carerras i Dexeus foren considerats "Herois de la Batalla d'Anglaterra".

Emili Mira i López (1896-1964)

Neuro-psiopiatre notable, assolí un renom mundial, particularment amb la *Psicotècnia*. Durant la guerra aplicà la psicotècnia a la selecció dels pilots, recolzat per Adolf Azoy i Castañé, capità-metge de l'Aeronàutica militar.

S'exilià al Brasil, fundà i dirigí l'*Instituto de Seleçao e Orientaçao Profissional* i els *Arquivos Brasileiros de Psicotecnica*.

BIBLIOGRAFIA

- Azoy i Castañé, A.: Comunicació personal.
Broggi i Vallés, M.: Memòries d'un cirurgià. Barcelona. 2001.
Gran Enciclopèdia Catalana. Barcelona, 1970.
Thomas, H.: La guerra civil espanyola. Barcelona. 1978.